

Ілійчук Л.В. Нормативно-правове забезпечення неперервної педагогічної освіти в Україні. Неперервна педагогічна освіта: стан, проблеми, перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (м. Умань, 24 квітня 2015 року) / ред. кол.: О.І.Безлюдний, Т.Д.Кочубей, Б.А.Якимчук та ін. Умань: ФОП Жовтий, 2015. С. 37-40.

Ілійчук Любомира,

*к. пед. н., доцент кафедри теорії та методики початкової освіти
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Найважливішим елементом соціальної сфери держави, що забезпечує стійке економічне зростання, соціальну стабільність і національну безпеку країни є освіта, яка в сучасних умовах розвитку українського суспільства покликана забезпечити гармонійний розвиток кожної особистості, створити умови для підготовки висококваліфікованих фахівців, конкурентоспроможних на ринку праці. У своїй діяльності заклади освіти керуються Конституцією України, Законами України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про дошкільну освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», іншими законами України, постановами Верховної Ради України, указами і розпорядженнями Президента України, декретами, постановами і розпорядженнями Кабінету Міністрів України, нормативними актами Міністерства освіти і науки України та іншими нормативно-правовими документами, які закріплюють правові відносини в галузі освіти.

Сьогодні пріоритетним напрямом розвитку освіти в Україні є удосконалення системи неперервної педагогічної освіти, необхідність якої диктується особливостями сучасного розвитку суспільства, яке висуває нові вимоги до особистості, її компетентності, соціальної та професійної мобільності. Перспективи реалізації неперервної освіти в сучасній теорії і практиці підготовки педагогічних працівників окреслено у Законі України «Про освіту», Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття), Національній доктрині розвитку освіти, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти.

Стратегію розвитку освіти в нашій країні визначено у Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття) [2], яка наголошує на необхідності створення життєздатної системи безперервного навчання і виховання для досягнення високих освітніх рівнів, забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації. Тому держава має створити умови для задоволення освітніх і професійних потреб

громадян, надання кожному можливостей постійно вдосконалювати свою освіту, підвищувати професійний рівень, оволодівати новими спеціальностями.

Розвиток системи безперервної освіти та навчання протягом життя є одним із пріоритетних напрямів державної політики у галузі освіти, яка, як зазначено у Національній доктрині розвитку освіти [3], проводиться з урахуванням світових тенденцій розвитку освіти протягом життя, соціально-економічних, технологічних та соціокультурних змін. У документі визначено основні шляхи реалізації системи неперервної освіти, серед яких: забезпечення наступності змісту та координації навчально-виховної діяльності на різних ступенях освіти, що функціонують як продовження попередніх і передбачають підготовку громадян для можливого переходу на наступні ступені; формування потреби та здатності особистості до самоосвіти; оптимізація системи перепідготовки працівників і підвищення їх кваліфікації, модернізація системи післядипломної освіти на основі відповідних державних стандартів; створення інтегрованих навчальних планів і програм; формування та розвиток навчальних науково-виробничих комплексів ступеневої підготовки фахівців; запровадження та розвиток дистанційної освіти; організація навчання відповідно до потреб особистості і ринку праці на базі професійно-технічних та вищих навчальних закладів, закладів післядипломної освіти, а також використання інших форм навчання; забезпечення зв'язку між загальною середньою, професійно-технічною, вищою та післядипломною освітою.

Основні напрями, пріоритети, завдання і механізми реалізації державної політики в галузі неперервної освіти визначає Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [4]. Вона конкретизує основні шляхи реалізації концептуальних ідей та поглядів розвитку освіти, визначених Національною доктриною розвитку освіти. У документі наголошується, що для здійснення стабільного розвитку і нового якісного прориву в національній системі освіти необхідно забезпечити:

– у дошкільній освіті: відновлення роботи закритих у попередні роки дошкільних навчальних закладів, розширення їх мережі до повного задоволення потреб населення; стовідсоткове охоплення обов'язковою дошкільною освітою дітей старшого дошкільного віку через урізноманітнення форм її здобуття; створення оптимальних організаційно-педагогічних, санітарно-гігієнічних, навчально-методичних і матеріально-технічних умов для функціонування дошкільних навчальних закладів; удосконалення мережі навчально-виховних комплексів типу «дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад», відкриття груп та дошкільних закладів різних типів і форм власності, формування груп з короткотривалим перебуванням дітей тощо; оновлення змісту, форм, методів і засобів навчання, виховання і розвитку дітей дошкільного віку відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти та програм розвитку дитини;

– у загальній середній освіті: обов'язкове здобуття всіма дітьми і молоддю повної загальної середньої освіти в обсягах, визначених державними стандартами загальної середньої освіти; здійснення оптимізації мережі загальноосвітніх навчальних закладів з урахуванням демографічних,

економічних, соціальних перспектив розвитку регіонів, потреб громадян та суспільства; урізноманітнення моделей організації освіти, зокрема для дітей із сільській місцевості, створення умов для розвитку мережі загальноосвітніх навчальних закладів, заснованих на приватній формі власності; оновлення змісту, форм і методів організації навчально-виховного процесу на засадах особистісної орієнтації, компетентнісного підходу; підвищення ефективності навчально-виховного процесу на основі впровадження досягнень психолого-педагогічної науки, педагогічних інновацій, інформаційно-комунікаційних технологій; створення умов для диференціації навчання, посилення професійної орієнтації та допрофільної підготовки, забезпечення профільного навчання, індивідуальної освітньої траєкторії розвитку учнів відповідно до їх особистісних потреб, інтересів і здібностей;

– у позашкільній освіті: збереження та розвиток мережі позашкільних навчальних закладів для забезпечення рівного доступу дітей та молоді з урахуванням їх особистісних потреб до навчання, виховання, розвитку та соціалізації засобами позашкільної освіти; належне навчально-методичне, матеріально-технічне забезпечення позашкільних навчальних закладів; підвищення соціального статусу педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів; удосконалення системи підготовки та перепідготовки кадрів для позашкільної освіти; державну підтримку програмно-методичного забезпечення системи позашкільної освіти шляхом внесення відповідних змін до нормативно-правових актів; використання виховного потенціалу системи позашкільної освіти як основи гармонійного розвитку особистості; розвиток та підтримку системи роботи з обдарованою і талановитою молоддю; урізноманітнення напрямів позашкільної освіти, вдосконалення її організаційних форм, методів і засобів навчально-виховного процесу;

– у професійно-технічній освіті: розроблення та впровадження державних стандартів професійно-технічної освіти з професій широких кваліфікацій; оновлення та затвердження оптимального переліку професій з підготовки кваліфікованих робітників (скорочення їх кількості на основі інтеграції); оптимізацію мережі професійно-технічних навчальних закладів різних типів, професійних спрямувань та форм власності з урахуванням демографічних прогнозів, регіональної специфіки та потреб ринку праці; розширення їх автономії, створення навчально-виробничих комплексів; удосконалення механізму формування державного замовлення на підготовку робітничих кадрів відповідно до реальних потреб економіки, запитів суспільства; удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних кадрів професійно-технічної освіти на базі вищих навчальних закладів і профільних професійно-технічних навчальних закладів;

– у вищій освіті: приведення мережі вищих навчальних закладів і системи управління вищою освітою у відповідність із потребами розвитку національної економіки та запитів ринку праці; створення дослідницьких університетів, розширення автономії вищих навчальних закладів; перегляд та затвердження нового переліку професій педагогічних і науково-педагогічних працівників; розроблення стандартів вищої освіти, зорієнтованих на компетентнісний підхід,

узгоджених із новою структурою освітньо-кваліфікаційних (освітньо-наукового) рівнів вищої освіти та з Національною рамкою кваліфікацій; розширення взаємодії вищих навчальних закладів з установами Національної академії наук України та Національної академії педагогічних наук України щодо розвитку наукових досліджень у сфері вищої освіти; залучення роботодавців до співпраці з вищими навчальними закладами, зокрема, до участі у розробленні стандартів вищої освіти, організації проходження практики студентами, вирішенні питань надання першого робочого місця випускникам; подальше вдосконалення процедур і технологій зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників навчальних закладів системи загальної середньої освіти, які виявили бажання вступити до вищих навчальних закладів, як передумови забезпечення рівного доступу до здобуття вищої освіти; переоснащення навчальної, науково-методичної та матеріально-технічної бази вищих навчальних закладів;

– у післядипломній освіті: удосконалення нормативно-правового забезпечення системи післядипломної педагогічної освіти; розроблення стандартів післядипломної педагогічної освіти, зорієнтованих на модернізацію системи перепідготовки, підвищення кваліфікації та стажування педагогічних, науково-педагогічних працівників та керівників навчальних закладів; реалізацію сучасних технологій професійного вдосконалення та підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних і керівних кадрів системи освіти відповідно до вимог інноваційного розвитку освіти; організацію випереджувального характеру підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних і керівних кадрів відповідно до потреб реформування системи освіти, викликів сучасного суспільного розвитку.

Стратегічним документом, що окреслює основні напрями розвитку педагогічної освіти в Україні є галузева Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти [1], вихідні положення якої ґрунтуються на положеннях Конституції України, законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про позашкільну освіту», «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Державних стандартах початкової, базової і повної загальної середньої освіти та інших документах і нормативних актах. Вона створена з метою виконання Указу Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» та визначає мету, пріоритетні завдання, принципи і шляхи забезпечення неперервності розвитку педагогічної освіти в Україні.

Так, метою розвитку неперервної педагогічної освіти є відтворення людського капіталу та інтелекту суспільства для забезпечення сталого людського розвитку країни через якісну підготовку педагогічних кадрів для всієї сфери освіти, створення ефективної системи підготовки та підвищення кваліфікації науково-педагогічних і педагогічних працівників на основі поєднання національних надбань світового значення та усталених європейських традицій забезпечення розвитку педагогів, здатних у процесі постійного вдосконалення здійснювати професійну діяльність на засадах гуманізму,

демократії, вільної конкуренції та високих технологій, а також забезпечувати неперервну освіту громадян, здійснюючи практичну реалізацію освітньої політики як пріоритетної функції держави.

Виходячи із мети розвитку неперервної педагогічної освіти, її пріоритетними завданнями визначено: вдосконалення змісту освіти і організації навчально-виховного процесу з метою розвитку педагогічної майстерності вчителя як системи його педагогічних компетентностей; зміцнення зв'язку педагогічної освіти з фундаментальною і прикладною наукою; вдосконалення структури підготовки і післядипломної освіти педагогів; оптимізація мережі вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку педагогічних працівників; забезпечення соціальної підтримки суб'єктів педагогічної освіти, підвищення соціального престижу педагогічної праці.

Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти окреслює основні принципи розвитку неперервної педагогічної освіти, серед яких: неперервність; поєднання національних освітніх традицій та найкращого світового досвіду; гнучкість у реагуванні на суспільні зміни і прогностичність; інноваційність.

Шляхами забезпечення неперервності розвитку педагогічної освіти у означеному документі визначено: наступність змісту освіти та координація навчально-виховної діяльності на різних рівнях педагогічної освіти; встановлення творчих і професійних зв'язків між вищими навчальними закладами, закладами післядипломної педагогічної освіти, науковими установами Національної академії педагогічних наук України, громадськими педагогічними організаціями тощо; розроблення багатоваріантних, різноманітних, диверсифікованих за профілем освітніх програм післядипломної педагогічної освіти з урахуванням наявного професійного досвіду і освітнього рівня працівника, що забезпечують йому свободу вибору місця, термінів, змісту і форми педагогічної освіти; створення єдиної бази даних видів освітніх послуг, що надаються вищими педагогічними навчальними закладами та закладами післядипломної педагогічної освіти; запровадження інноваційних форм організації професійної підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників, зокрема: центрів педагогічної майстерності, педагогічних майстерень, майстер-класів, у тому числі в режимі відеоконференцзв'язку, корпоративного навчання, дистанційного, ситуаційного і контекстного навчання, проектних методів, партнерського навчання тощо; постійний моніторинг якості розвитку неперервної педагогічної освіти; організація міжнародної співпраці з проблем розвитку неперервної педагогічної освіти, зокрема, обмін досвідом, реалізація спільних освітніх та наукових проектів.

Таким чином, нормативно-правова база регулює основні напрями розвитку освіти в Україні, однак попри значну увагу держави до проблем розвитку неперервної педагогічної освіти, не повною мірою задовольняє потреби сучасної освітньої практики й вимагає вдосконалення, що пояснюється багатьма чинниками: входженням освіти України у міжнародний освітній простір; урізноманітненням форм та інноваційних методів педагогічної освіти; впровадженням у навчально-виховний процес педагогічних ВНЗ сучасних інформаційно-комунікаційних технологій; збільшення контролю держави за

якістю педагогічної освіти; оновленням змісту підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Список використаних джерел

1. Галузева Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 14.08.2013 р. № 1176 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/36816/
2. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття). – К. : Райдуга, 1994. – 61 с.
3. Національна доктрина розвитку освіти : Указ Президента України від 17.04.2002 р. № 347/2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>
4. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>